

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**Кваліфікаційна робота
бакалавра**

**РОЛЬ ФІЛОСОФІЇ У ЖИТТІ МОЛОДИ
ПЕРЕД ВИКЛИКАМИ СУЧАСНОСТІ**

Виконав: студент 4-го курсу групи 6.0330
спеціальності 033 «Філософія»
освітньо-професійної програми «Європейські
філософські студії і креативні індустрії»
Д.М. Баранчиков

Керівник: доцент кафедри філософії, публічного
управління та соціальної роботи,
доцент, к.філос.н. Ель Гуессаб К.

Рецензент: доцент кафедри філософії, публічного
управління та соціальної роботи,
доцент, к.філос.н. Маліновська О.С.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет соціології та управління

Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи

Рівень вищої освіти бакалавр

Спеціальність 033 «Філософія»

Освітньо-професійна програма «Європейські філософські студії і креативні індустрії»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи

Т.І.Бутченко

« ____ » _____ 2024 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Баранчикову Даніїлу Михайловичу

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Роль філософії у житті молоді перед викликами сучасності

керівник роботи Ель Гуессаб Карім, к.філос.н., доцент,

затверджені наказом ЗНУ від «18» січня 2024 року № 77-с

2. Строк подання студентом роботи 06 червня 2024 року

3. Вихідні дані до роботи Бауман З. Глобалізація: наслідки для людини. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 109 с.; Маклуен М. Галактика Гутенберга. Київ : Ніка-Центр, 2024. 384 с.; Панич О. Культурна політика в Україні : виклики та перспективи. Київ : Дух і Літера, 2010. 356 с.; Попович М. В. Бути людиною. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 336 с.; Яковенко Н. Історична пам'ять і національна ідентичність в Україні. Київ: Laurus, 2012. 470 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити). 1. Проаналізувати сутність і значення філософії для формування ціннісних орієнтирів молоді. 2. Зробити аналіз основних понять дослідження: «філософія», «життя молоді», «виклики сучасності». 3. Описати принципи та методи дослідження ролі філософії у житті молоді. 4. Дослідити філософію як соціокультурний феномен у житті сучасної молоді. 5. Проаналізувати вплив філософії на вирішення сучасних викликів, що стоять перед молоддю. 6. Запропонувати практичні підходи до впровадження філософських ідей у повсякденне життя молоді. 7. Визначити детермінанти оптимізації впливу філософії на розвиток молоді у сучасному суспільстві.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Ель Гуессаб Карім, доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	02.02.2024	02.02.2024
Розділ 2	Ель Гуессаб Карім, доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	11.03.2024	11.03.2024

7. Дата видачі завдання 18 січня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Листопад – грудень 2023	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Січень – лютий 2024	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Січень – лютий 2024	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Лютий – березень 2024	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Березень – квітень 2024	<i>виконано</i>
6.	Систематизація висновків	Травень 2024	<i>виконано</i>
7.	Нормоконтроль	Травень 2024	<i>виконано</i>

Студент _____ Д.М. Баранчиков

Керівник роботи _____ К. Ель Гуессаб

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.С. Маліновська

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 40 сторінок, 42 позиції у списку літератури.

ФІЛОСОФІЯ, ЖИТТЯ МОЛОДІ, ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

Мета дослідження: визначення та аналіз ролі філософії у формуванні ціннісних орієнтирів молоді в умовах сучасних соціальних, економічних та культурних викликів.

Об'єкт дослідження: роль філософії у житті молоді перед викликами сучасності.

Предмет дослідження: вплив філософських ідей та концепцій на формування ціннісних орієнтирів та моральних принципів молоді в умовах сучасних соціальних, економічних та культурних викликів.

Методи дослідження: аналіз, синтез, історичний, міждисциплінарний.

Гіпотеза: філософія та її інтеграція у повсякденне життя молоді через освіту, культуру та соціальні практики, значно сприяє формуванню ціннісних орієнтирів, критичного мислення та моральних принципів, що допомагає молоді ефективно справлятися з викликами сучасності.

Висновки: 1. Філософія відіграє ключову роль у формуванні ціннісних орієнтирів молоді, сприяючи розвитку критичного мислення та моральних принципів. Інтеграція філософських курсів та практик у освітні програми дозволяє молоді краще розуміти складні етичні питання і виробляти власні обгрунтовані судження.

2. Впровадження філософії у повсякденне життя молоді та оптимізація впливу філософії на розвиток молоді включає освітні, соціокультурні, психологічні, економічні та технологічні аспекти. Використання сучасних методів навчання, підтримка культурних ініціатив, а також використання сучасних технологій сприяють ефективному впровадженню філософських ідей у життя молоді, підвищуючи їхню здатність до адаптації та соціальної інтеграції.

SUMMARY

The qualification work consists of 40 pages and 42 items in the list of references.

PHILOSOPHY, YOUTH LIFE, CHALLENGES OF OUR TIME

Purpose of the study: to determine and analyse the role of philosophy in shaping the values of young people in the context of modern social, economic and cultural challenges.

Object of research: the role of philosophy in the life of young people in the face of modern challenges.

Subject of the study: the influence of philosophical ideas and concepts on the formation of values and moral principles of young people in the context of modern social, economic and cultural challenges.

Research methods: analysis, synthesis, historical, interdisciplinary.

Hypothesis: philosophy and its integration into the everyday life of young people through education, culture and social practices significantly contributes to the formation of values, critical thinking and moral principles, which helps young people to effectively cope with the challenges of our time.

Conclusions: 1. Philosophy plays a key role in shaping the values of young people, contributing to the development of critical thinking and moral principles. Integration of philosophical courses and practices into educational programmes allows young people to better understand complex ethical issues and develop their own informed judgements.

2. Introducing philosophy into the everyday life of young people and optimising the impact of philosophy on youth development includes educational, socio-cultural, psychological, economic and technological aspects. The use of modern teaching methods, support for cultural initiatives, and the use of modern technologies contribute to the effective implementation of philosophical ideas in the lives of young people, increasing their ability to adapt and socially integrate.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЛОСОФІЇ У ЖИТТІ МОЛОДІ.....	6
1.1. Сутність і значення філософії для формування ціннісних орієнтирів молоді.....	6
1.2. Аналіз основних понять дослідження: «філософія», «життя молоді», «виклики сучасності».....	11
1.3. Принципи і методи дослідження ролі філософії у житті молоді.....	16
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЛІ ФІЛОСОФІЇ У ЖИТТІ МОЛОДІ.....	18
2.1. Філософія як соціокультурний феномен у житті сучасної молоді.....	18
2.2. Вплив філософії на вирішення сучасних викликів, що стоять перед молоддю.....	25
2.3. Практичні підходи до впровадження філософських ідей у повсякденне життя молоді.....	29
2.4. Детермінанти оптимізації впливу філософії на розвиток молоді у сучасному суспільстві.....	32
ВИСНОВКИ.....	35
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	38

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасному світі молодь стикається з численними викликами, які охоплюють різні аспекти їхнього життя, такі як глобалізація, технологічний прогрес, соціальні зміни, економічна нестабільність та політичні конфлікти. В умовах швидких соціокультурних змін, молодим людям часто бракує чітких ціннісних орієнтирів, що може призвести до втрати моральних принципів, соціальної ізоляції та психічних розладів. Філософія, як наука про мудрість та пошук істини, може стати важливим інструментом для формування стійких ціннісних орієнтирів, критичного мислення та моральних принципів у молоді.

Актуальність цієї теми обумовлена необхідністю дослідження ролі філософії у вирішенні сучасних викликів, з якими стикається молодь, та розробкою практичних підходів до впровадження філософських ідей у їхнє повсякденне життя.

Проблемна ситуація дослідження полягає в тому, що сучасна молодь стикається з низкою викликів, які впливають на формування їхніх ціннісних орієнтирів, моральних принципів та критичного мислення.

По-перше, через відсутність чітких моральних і етичних принципів у молоді та через швидкі соціокультурні зміни та вплив глобалізації у сучасному суспільстві молодь часто стикається з проблемою втрати ціннісних орієнтирів, що може призводити до невизначеності у питаннях морального вибору та життєвих пріоритетів. Присутність соціальної нерівності та дискримінації за різними ознаками в свою чергу призводить до маргіналізації, соціальної ізоляції та зниження можливостей для особистісного та професійного розвитку. Також проблемним лишається значне поширення психічних розладів, стресу, депресії та екзистенційних криз серед молоді. Молоді люди часто переживають кризи, пов'язані з пошуком сенсу життя, самотністю та невизначеністю щодо майбутнього. Ці проблеми впливають на їхнє психічне здоров'я та благополуччя.

По-друге, дослідження ролі філософії у житті сучасної молоді, визначення проблем, з якими вони стикаються допоможе краще розуміти основні аспекти проблеми і є необхідними на початковому етапі вивчення.

По-третє, структурний аналіз сучасних викликів життя та молоді допоможе зв'язувати роль та місце філософії у цьому питанні. Дослідження цієї теми допоможе розробити підходи до впровадження філософських ідей, які допоможуть молоді вирішувати усі труднощі на виклики сучасності.

Об'єктом дослідження є роль філософії у житті молоді перед викликами сучасності.

Предметом дослідження є вплив філософських ідей та концепцій на формування ціннісних орієнтирів, критичного мислення та моральних принципів молоді в умовах сучасних соціальних, економічних та культурних викликів.

Мета дослідження — визначити та проаналізувати роль філософії у формуванні ціннісних орієнтирів молоді в умовах сучасних соціальних, економічних та культурних викликів.

Відповідно до мети були поставлені такі *завдання*:

- проаналізувати сутність і значення філософії для формування ціннісних орієнтирів молоді;
- зробити аналіз основних понять дослідження: «філософія», «життя молоді», «виклики сучасності»;
- описати принципи і методи дослідження ролі філософії у житті молоді;
- дослідити філософію як соціокультурний феномен у житті сучасної молоді;
- проаналізувати вплив філософії на вирішення сучасних викликів, що стоять перед молоддю;
- розробити практичні підходи до впровадження філософських ідей у повсякденне життя молоді;

– визначити детермінанти оптимізації впливу філософії на розвиток молоді у сучасному суспільстві.

Гіпотеза дослідження: філософія та її інтеграція у повсякденне життя молоді через освіту, культуру та соціальні практики, значно сприяє формуванню ціннісних орієнтирів, критичного мислення та моральних принципів, що допомагає молоді ефективно справлятися з викликами сучасності.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку літератури.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІЛОСОФІЇ У ЖИТТІ МОЛОДІ

1.1. Сутність і значення філософії для формування ціннісних орієнтирів молоді

Світогляд і моральні принципи людей завжди формувалися філософією. Філософія може бути корисним інструментом для пошуку сенсу життя, розуміння своєї ролі в суспільстві та визначення пріоритетів у сучасному світі, де молодь стикається з безліччю проблем і труднощів.

Вивчення сутності філософії та її впливу на формування моральних принципів молоді має глибокі коріння в минулому. Протягом століть різні філософи вивчали, як філософія впливає на виховання та розвиток молоді, а також на формування світогляду та моральних і етичних орієнтирів. Ці дослідження заклали основи для сучасного розуміння значення філософії у житті молодих людей:

- Сократ — вважав, що філософія є ключем до самопізнання та морального вдосконалення. Його метод сократичного діалогу спрямований на розвиток критичного мислення та етичної рефлексії [1];

- Платон — вважав, що виховання має на меті формування моральних ідеалів та цінностей. У своїй концепції ідеальної держави він підкреслював важливість філософії у вихованні майбутніх правителів [23];

- Аристотель — вважав, що етика є невід'ємною частиною філософії, яка сприяє розвитку добродетності [6]. Він наголошував на важливості виховання добродетності через практичну діяльність та рефлексію [7];

- Августин Блаженний — підкреслював роль філософії у пошуку істини та морального вдосконалення. Він вважав, що істинна мудрість може бути досягнута через поєднання філософії та релігії [4; 5];

- Томас Аквінський — розглядав філософію як інструмент для розуміння природного закону та моральних принципів. Він вважав, що розум та віра є взаємодоповнюючими засобами для досягнення істини [7];

- Іммануїл Кант — розглядав моральну філософію як основу для формування моральних законів та ціннісних орієнтирів. Його концепція морального імперативу наголошувала на необхідності дії відповідно до загально визнаних моральних принципів [14; 15];

- Жан-Жак Руссо — Руссо вважав, що виховання повинно сприяти розвитку природних здібностей та моральних якостей людини. У своїй роботі "Еміль, або про виховання" він підкреслював важливість природного виховання та самостійного пізнання [30];

- Джон Дьюї — Дьюї розглядав освіту як засіб для розвитку критичного мислення та соціальної відповідальності. Він підкреслював важливість дослідницького методу та активного навчання [12; 13];

- Пауло Фрейре — підкреслював значення освіти для соціальної трансформації. Він розробив концепцію критичної педагогіки, яка спрямована на розвиток свідомості та соціальної активності [37; 38];

- Григорій Сковорода — Сковорода підкреслював важливість духовного самовдосконалення та пошуку сродної праці (власного покликання). Він вважав, що філософія має допомагати людям знаходити внутрішню гармонію та моральні орієнтири [33; 34; 41];

- Дмитро Чижевський — досліджував історію української філософії та її вплив на національну ідентичність та культурний розвиток. Він підкреслював важливість філософії для розуміння культурних та історичних процесів [40];

- Мирослав Попович — розглядав філософію як важливий інструмент для розуміння соціокультурних процесів та підтримки психічного здоров'я. Він підкреслював значення філософських ідей у формуванні моральних цінностей та соціальної відповідальності.

Світогляди, пов'язані з цінностями, формуються на основі знань античних філософів і концепцій інших філософських традицій. Фундаментальні ідеї, які були закладені вченням античних філософів, таких як Сократ, Платон і Арістотель, були розвинені та змінені наступними філософськими течіями та ученими. Це створює багатий контекст для формування сучасних цінностей, які допомагають людям орієнтуватися в складному і швидкозмінному світі.

Історія показує, що філософія завжди відігравала важливу роль у формуванні моральних принципів у молоді. Це видно з досліджень щодо сутності філософії та її значення для формування ціннісних орієнтирів. Різні філософи, від античності до сучасності, створили ідеї, які допомагали молодим людям знаходити моральні орієнтири, навчитися критично мислити та зрозуміти, де вони знаходяться у світі. Дослідження українських авторів, таких як Григорій Сковорода [33; 34], Дмитро Чижевський [40; 41] та Мирослав Попович, підкреслюють важливість національної філософської спадщини для формування культурної ідентичності та моральних цінностей молоді в Україні.

Філософія — це область знань, яка вивчає найзагальніші закони розвитку природи, людства та мислення. Вона розглядає такі основні питання, як існування, пізнання, істина, моральність, краса, справедливість та інші. Філософія спонукає до критичного мислення, саморефлексії та пошуку глибших значень.

Значення філософії для сучасної молоді:

1) Формування критичного мислення — філософія допомагає молоді розвивати навички критичного мислення, що є надзвичайно важливим у світі, де інформація часто маніпулюється. Вміння аналізувати, оцінювати та робити обґрунтовані висновки дозволяє молодим людям бути більш свідомими та незалежними у своїх судженнях;

2) Розвиток моральних цінностей — філософські дослідження етики та моралі допомагають молоді зрозуміти сутність таких понять, як добро, зло, справедливість, відповідальність. Це сприяє формуванню стійких моральних орієнтирів, які є важливими для особистого та соціального життя;

3) Пошук сенсу життя — у сучасному світі молоді люди часто стикаються з екзистенційними питаннями, такими як сенс життя, мета існування, власне призначення. Філософія надає інструменти для осмислення цих питань, що допомагає молоді знайти власний шлях і визначити життєві пріоритети;

4) Соціальна адаптація — філософія допомагає молоді краще зрозуміти соціальні процеси та явища, з якими вони стикаються у повсякденному житті. Це сприяє їх кращій адаптації до змін і викликів сучасного суспільства.

Таким чином, розвиток критичного мислення, моральних цінностей, соціальної та громадянської активності, самопізнання та формування культурної ідентичності є важливими елементами життя сучасної молоді. Філософія допомагає молодим людям краще зрозуміти світ і себе, розвивати їхній розум і мораль, і допомагати їм орієнтуватися в складних соціальних і культурних процесах. Філософія є важливим інструментом для формування незалежної позиції в житті в сучасному світі, де інформація часто є маніпулятивною та суперечливою.

В.Ф. Шинкарук у своїх роботах охоплює широке коло філософських питань, включаючи проблеми освіти і виховання. Шинкарук вважав, що філософія є важливим інструментом у формуванні критичного мислення молоді та її морально-етичного розвитку. О.І. Хома у своїх працях підкреслює важливість філософського знання для формування здатності до рефлексії та саморозвитку. С.Б. Кримський у своїх працях часто звертався до питання, як філософія може сприяти формуванню моральних цінностей у молоді.

У період 2000-х років Україна зазнала значних соціально-політичних змін, що стало потужним каталізатором для формування нових ціннісних орієнтирів у молоді. Події Помаранчевої революції 2004 року та Революції гідності 2013-2014 років значно вплинули на світогляд молодих українців.

Помаранчева революція — під час цих подій молодь активно брала участь у протестах, прагнучи справедливості, прозорості та демократичних

змін. Філософія справедливості, яку пропагували такі мислителі, як Джон Ролз, ідеї М.П. Драгоманова та І.Я. Франка знайшли своє відображення у прагненнях молоді до змін [32].

Революція гідності — ця подія показала, наскільки важливою є гідність для української молоді. Ідеї Іммануїла Канта про моральний імператив і повагу до людської гідності стали актуальними у контексті боротьби за права та свободи. Григорій Сковорода та його ідея «сродної праці» підкреслює важливість знаходження свого істинного покликання [34]. Це може бути надзвичайно актуальним для молоді, яка шукає своє місце в житті. Дмитро Чижевський в своїх працях розглядав питання національної ідентичності та культурного розвитку, що є важливими для розуміння молоддю своєї ролі у суспільстві. Іммануїл Кант та його роботи про моральний імператив та автономію особистості допомагають молоді зрозуміти важливість моральних принципів та відповідальності за свої вчинки [14; 15]. Фрідріх Ніцше й його концепція «надлюдини» та критика традиційних цінностей можуть стати джерелом натхнення для молодих людей у пошуках нових шляхів самореалізації.

За останні декілька десятиріч філософські ідеї стали важливими в контексті соціально-політичних змін, економічних проблем і культурних змін. Розвиток громадянської свідомості та активної участі в суспільному житті підтримується філософськими концепціями. Молодь бере участь у розмові про соціальні та політичні проблеми, формуючи свої переконання щодо демократії, прав людини та соціальної справедливості. С.А. Дацюк у своїх роботах аналізує сучасні політичні і соціальні проблеми, акцентуючи увагу на ролі молоді у процесах змін. Його ідеї допомагають молоді усвідомлювати свою роль у суспільстві та впливати на соціальні процеси через активну громадянську позицію.

Таким чином, філософія відіграє ключову роль у формуванні ціннісних орієнтирів молоді. Вона сприяє розвитку критичного мислення, моральних цінностей, громадянської активності та культурної ідентичності, допомагає у

пошуку сенсу життя та соціальної адаптації. Використання ідей як українських, так і європейських філософів у цьому контексті дозволяє краще зрозуміти процеси, які відбуваються у суспільстві та допомагає молоді знайти своє місце в ньому.

1.2. Аналіз основних понять дослідження: «філософія», «життя молоді», «виклики сучасності»

Філософія як поняття — це систематизоване дослідження загальних і фундаментальних питань, які стосуються буття, знання, цінностей, розуму, мови та свідомості. Це багатогранна дисципліна, яка займається дослідженням фундаментальних питань буття, пізнання, етики, логіки, естетики та інших аспектів реальності. Її метою є пошук істини, розуміння світу та місця людини в ньому. Слово «філософія» походить від грецького *φιλοσοφία* (*philosophia*), що означає «любов до мудрості». У класичному сенсі філософія є прагненням до знання, що охоплює роздуми про найглибші питання буття і сенсу життя.

Філософія має кілька основних напрямків:

1) Онтологія — досліджує природу буття та існування. Наприклад, Арістотель вважав, що буття можна класифікувати за категоріями, такими як субстанція, кількість, якість та відношення;

2) Гносеологія — наука про пізнання, яка розглядає природу знання, його межі та умови істинності. Іммануїл Кант у своїй «Критиці чистого розуму» розробив концепцію, згідно з якою знання є результатом взаємодії досвіду та розуму [14];

3) Етика — філософське дослідження моральності та принципів поведінки. Арістотель у своїй «Нікомаховій етиці» стверджував, що метою людського життя є досягнення евдемонії — найвищої форми щастя, досягнутої через чеснотне життя [1];

4) Естетика — дослідження природи краси та мистецтва. Платон вважав, що краса є відображенням істини, а мистецтво — засобом досягнення духовного збагачення;

5) Логіка — наука про правильне мислення, яка розглядає принципи та правила, що забезпечують істинність умовиводів. Логічні дослідження Арістотеля, зокрема його «Органон», заклали основи класичної логіки [3];

6) Політична філософія — дослідження питань влади, держави, уряду та правосуддя. Твори Платона, такі як «Республіка», та Арістотеля, як «Політика», досліджували ідеальні форми правління та справедливості [23; 2].

Окрім цього філософія має декілька підходів та шкіл:

1) Аналітична філософія — зосереджується на логічному аналізі мови і концепцій. Вона прагне до чіткості і строгості аргументації, використовуючи методи логіки і математичного аналізу;

2) Континентальна філософія — охоплює широкий спектр традицій, включаючи феноменологію, екзистенціалізм, структуралізм, постструктуралізм та інші. Вона часто зосереджується на питаннях культури, історії та суб'єктивного досвіду;

3) Східна філософія — включає в себе традиції, такі як буддизм, даосизм, конфуціанство та індуїзм. Вона часто акцентує на духовному розвитку, медитації і гармонії з природою.

Розмаїття ідей і концепцій, запропонованих філософами минулого та сучасного часу, впливає на розвиток філософської думки. Серед таких можна виділити О.І. Хома, С.Б. Кримський, І.Я. Франко, Ф.В. Ніцше, І. Кант [15], Арістотель. Їхні роботи охоплюють широкий спектр тем і проблем, від етики і політики до онтології і теорії пізнання, забезпечуючи багатий контекст для роздумів і аналізу.

Життя молоді — це період інтенсивного розвитку, становлення особистості, набуття знань, навичок та ціннісних орієнтирів. Молодь як соціально-демографічна група охоплює людей віком від підліткового до раннього дорослого періоду (приблизно від 14 до 25 років). Це поняття включає

соціальні, культурні, економічні, психологічні та інші аспекти, які формують життєвий досвід молодих людей. Вивчення життя молоді допомагає зрозуміти, як вони адаптуються до змінних умов, які виклики вони зустрічають і як їхні цінності, цілі та мрії впливають на їхню поведінку і розвиток.

1) Психологічний аспект — молодь знаходиться на стадії розвитку, що включає формування ідентичності, самооцінки та самовизначення. Ерік Еріксон, відомий психолог, у своїй теорії психосоціального розвитку підкреслював, що молодь проходить через кризу ідентичності, що визначає її майбутнє становлення як особистості;

2) Соціальний аспект — молодь активно інтегрується в соціальні структури, набуває професійних навичок, утворює соціальні зв'язки та починає відігравати активну роль у суспільстві. Соціолог Еміль Дюркгейм стверджував, що молодь є важливим агентом соціалізації, який формує нові культурні та соціальні практики;

3) Культурний аспект — молодь є носієм і творцем культурних цінностей та норм. Вона активно взаємодіє з медіа, мистецтвом, музикою та іншими формами культури, які впливають на її світогляд та поведінку;

4) Економічний аспект — включає питання зайнятості, фінансової незалежності, освіти і кар'єрних перспектив. Молоді люди часто стикаються з викликами, пов'язаними з пошуком роботи, отриманням професійних навичок і забезпеченням фінансової стабільності;

5) Освітній аспект — розуміє під собою формальну і неформальну освіту, навчання у школі, університеті, курси і тренінги. Освіта відіграє ключову роль у формуванні знань, навичок і компетенцій, необхідних для успішного життя і кар'єри.

Ерік Еріксон — відомий американський психолог німецького походження, розробив теорію психосоціального розвитку особистості. Його книга «Identity: Youth and Crisis» є фундаментальною працею у вивченні питань ідентичності і самосвідомості молоді. У своїй роботі Еріксон доходить висновку, що ідентичність є складним і змінним процесом, який триває все

життя, але особливо інтенсивно відбувається в молодості. Він підкреслює, що успішне вирішення кризи ідентичності веде до формування чіткої ідентичності, що є основою для подальшого психосоціального розвитку і адаптації у дорослому житті.

Зігмунт Бауман у своїй роботі «Текуча сучасність» аналізує, як споживацтво стає головною формою самовираження і визначення ідентичності [9]. У споживацькому суспільстві люди визначають себе через товари і послуги, які вони споживають. Це створює нові можливості для самовираження, але також породжує нові форми соціальної нерівності і невпевненості. Він визначає, що у сучасності люди все більше покладаються на себе і свої особисті здібності, що може призводити до соціальної ізоляції і відчуження. Традиційні соціальні зв'язки і спільноти стають менш важливими, що ускладнює підтримку стабільних відносин і колективної солідарності. Бауман доходить до висновку, що текуча сучасність створює як нові можливості, так і нові виклики для людей [9]. Він підкреслює, що адаптація до цих змін вимагає нових форм мислення і поведінки. Люди повинні навчитися жити в умовах невизначеності і постійної зміни, зберігаючи при цьому свою ідентичність і здатність до соціальної взаємодії.

Виклики сучасності — це складні і багатогранні проблеми, з якими стикається сучасне суспільство, і які впливають на життя молоді. Ці виклики включають глобалізацію, технологічний прогрес, економічні зміни, соціальні нерівності, екологічні проблеми, політичні конфлікти та культурні трансформації. Виклики сучасності характеризуються своєю глобальністю, складністю та взаємозалежністю, і їх вирішення вимагає спільних зусиль на міжнародному рівні.

Розглянемо декілька проблем:

1) Глобалізація — процес глобалізації впливає на всі аспекти життя, включаючи економіку, політику, культуру та соціальні структури. Ентоні Гідденс у своїй роботі «Наслідки сучасності» підкреслює, що глобалізація створює як можливості, так і загрози для молоді, змінюючи традиційні форми

взаємодії та впливаючи на ідентичність. У своїй роботі «Що таке глобалізація?» Ульріх Бек приходиться до висновку, що глобалізація є неоднозначним і складним процесом, який має як позитивні, так і негативні наслідки. Він наголошує на необхідності розвитку глобальної відповідальності і співпраці для подолання нових викликів, які виникають у глобалізованому світі. Бек також підкреслює важливість розвитку нових форм політичного і соціального мислення, які відповідатимуть реаліям глобалізованого світу;

2) Технологічний прогрес — швидкий розвиток технологій змінює спосіб життя, роботи та взаємодії. Маршал Маклуен, відомий медіатеоретик, у своїй книзі «Галактика Гутенберга» підкреслював, що технологічні зміни мають глибокий вплив на культуру та мислення [18]. Мануель Кастельс у своїй роботі «Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура» приходиться до висновку, що інформаційні технології створюють нові умови для економічної, соціальної та культурної діяльності [17]. Він підкреслює, що ці зміни мають як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, вони відкривають нові можливості для розвитку і співпраці, з іншого – породжують нові форми нерівності і соціальних конфліктів;

3) Економічні зміни — економічна нестабільність, безробіття та нерівність доходів створюють значні виклики для молоді, якій доводиться адаптуватися до нових умов. Карл Маркс у своїх працях аналізував вплив економічних умов на соціальні структури та індивідуальне життя;

4) Соціальні нерівності — нерівність за ознаками статі, раси, класу та інших факторів залишається однією з найбільших проблем сучасності. П'єр Бурдьє, соціолог, у своїй теорії соціального капіталу розглядав, як соціальні нерівності впливають на можливості та ресурси молоді;

5) Екологічні проблеми — зміна клімату, забруднення навколишнього середовища та втрата біорізноманіття створюють серйозні загрози для майбутніх поколінь. Ганс Йонас у своїй книзі «Принцип відповідальності» наголошував на необхідності відповідального ставлення до природи та майбутніх поколінь;

6) Політичні конфлікти — політична нестабільність, війни та конфлікти створюють загрози для безпеки та стабільності. Томас Гоббс у своїй роботі «Левіафан» підкреслював важливість політичного порядку та стабільності для забезпечення мирного життя;

7) Культурні трансформації — Зміни в культурних нормах, цінностях та ідентичності створюють нові виклики для молоді, яка стикається з необхідністю адаптації до нових умов. Кліффорд Гірц у своїх культурних дослідженнях підкреслював значення культурних символів та практик у формуванні ідентичності.

1.3 Принципи і методи дослідження ролі філософії у житті молоді

В дослідженні використано наступні основоположні наукові принципи:

1) Принцип системності. Системність – пояснювальний принцип наукового пізнання, що вимагає досліджувати явища в їх залежності від внутрішньо пов'язаного цілого, яке вони утворюють, набуваючи завдяки цьому властиві цілому нові властивості. Філософія як наука має системний характер, тому дослідження ролі філософії у житті молоді повинно враховувати взаємозв'язок різних аспектів філософії (онтологія, гносеологія, етика, естетика, логіка, політична філософія) та їх вплив на молодь;

2) Принцип історичності тобто розгляд предметів у їхньому розвитку саморусі, зміні. Філософські ідеї та концепції розвиваються у певному історичному контексті, тому важливо враховувати історичний розвиток філософських думок та їхній вплив на сучасність;

3) Принцип критичності — підхід до аналізу та оцінки інформації, ідей, ситуацій або проблем, який включає використання розумових навичок, таких як логічне мислення, сумнів, аналіз та синтез. Він полягає у прагненні до об'єктивного та неупередженого розгляду, щоб дійти до істини або найбільш обґрунтованого висновку. Дослідження філософії повинно включати критичний аналіз існуючих концепцій і теорій. Це означає, що необхідно не тільки вивчати філософські ідеї, але й критично оцінювати їхню актуальність та значущість

для сучасної молоді. Наприклад, критичний підхід до ідей Фрідріха Ніцше дозволяє оцінити, як його концепція «надлюдини» впливає на сучасні уявлення про індивідуальність та автономію.

4) Принцип міждисциплінарності — філософія взаємодіє з іншими науками, тому дослідження ролі філософії у житті молоді має враховувати результати досліджень в галузі психології, соціології, педагогіки та інших наук. Наприклад, поєднання філософських підходів до вивчення моральності з психологічними теоріями розвитку особистості (Ерік Еріксон) дозволяє отримати більш комплексне уявлення про формування моральних цінностей у молоді.

В процесі роботи автор скористався наступними методами наукового дослідження:

Аналіз — одним з основних методів дослідження є аналіз наукової літератури з теми. Це включає вивчення праць класичних і сучасних філософів, а також досліджень у галузі філософії освіти, етики, соціальної філософії та інших суміжних дисциплін.

Системний метод – напрямок методології наукового дослідження, в основі якого лежить розгляд складного об'єкта як цілісної множини елементів у сукупності відносин і зв'язків між ними.

Також, в дослідженні буде використано історичний метод — філософські ідеї та концепції розвиваються у певному історичному контексті, тому важливо враховувати історичний розвиток філософських думок та їхній вплив на сучасність.

Таким чином, принципи і методи дослідження ролі філософії у житті молоді забезпечують комплексний підхід до вивчення цього явища. Використання системного, історичного, критичного та міждисциплінарного підходів дозволяє отримати глибоке і багатогранне уявлення про вплив філософії на формування ціннісних орієнтирів молоді.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЛІ ФІЛОСОФІЇ У ЖИТТІ МОЛОДІ

2.1. Філософія як соціокультурний феномен у житті сучасної молоді

У сучасній Україні філософія відіграє важливу роль у формуванні світогляду молоді, яка стикається з численними соціокультурними викликами. Ми розглянемо, як філософські ідеї впливають на молодь в умовах сучасних соціокультурних змін, а також які проблеми та виклики стоять перед українською молоддю у 2024 році.

Сучасний соціокультурний феномен — це явище або процес, що виникає у сучасному суспільстві і має значний вплив на культурне та соціальне життя людей. Це поняття включає різноманітні аспекти людської діяльності та взаємодії, такі як культурні тенденції, соціальні зміни, технологічний прогрес, глобалізація та інші фактори, що формують сучасне суспільство.

Глобалізація — є одним з найважливіших сучасних соціокультурних феноменів. Вона включає економічну, культурну, політичну та інформаційну інтеграцію країн та регіонів світу. У своїх роботах Олександр Філоненко доходить висновків що глобалізація значно впливає на національну ідентичність українців, спричиняючи як позитивні, так і негативні зміни. З одного боку, глобалізація сприяє відкритості, обміну культурними цінностями та інтеграції у світову спільноту. З іншого боку, існує загроза втрати національної ідентичності та традицій під впливом глобальних культурних потоків. Філоненко пропонує стратегії збереження та розвитку національної ідентичності, які включають підтримку національної культури, освіти та мови.

Технологічний прогрес — зокрема розвиток інтернету, соціальних медіа, мобільних технологій та штучного інтелекту, кардинально змінюють спосіб життя людей. Ці зміни впливають на комунікацію, навчання, роботу та дозвілля. Молодь в Україні активно використовує технології для навчання, саморозвитку та соціальної взаємодії.

Міграція та урбанізація — масова міграція та зростання міст створюють нові соціальні структури та виклики. Урбанізація впливає на доступ до освіти, медичних послуг та робочих місць, але також створює проблеми перенаселення, забруднення та соціальної напруги. В Україні урбанізація та трудова міграція мають значний вплив на соціальну структуру та економіку, особливо серед молоді.

Культурна гібридизація — взаємодія між різними культурами призводить до утворення нових культурних форм і практик. Це може сприяти культурному обміну та збагаченню, але також викликати конфлікти ідентичності. Українська молодь стикається з викликами збереження національної ідентичності у контексті глобальних культурних змін.

Соціальна нерівність та дискримінація — соціальні нерівності за ознаками статі, раси, класу, сексуальної орієнтації та інших факторів залишаються важливою проблемою. Це явище впливає на доступ до освіти, працевлаштування та інших ресурсів. В Україні молодь часто стикається з нерівністю в доступі до якісної освіти та працевлаштування, що впливає на їхні соціальні та економічні можливості. Мирослав Маринович у своїх роботах робить висновки, що соціальна справедливість є ключовою проблемою сучасного українського суспільства, яке стикається з корупцією, соціальною нерівністю та політичною нестабільністю. Моральні цінності та етичні принципи повинні стати основою для соціальних реформ і побудови справедливого суспільства. М. Маринович підкреслює важливість морального виховання молоді як основи для майбутніх змін [19]. Ним пропонується активне залучення громадянського суспільства та підтримка ініціатив знизу для боротьби з корупцією та нерівністю. Олексій Панич підкреслює необхідність усвідомлення культурної різноманітності та толерантності як важливих цінностей сучасного суспільства [37].

Екологічні виклики — зміна клімату, забруднення навколишнього середовища та втрата біорізноманіття створюють серйозні загрози для майбутніх поколінь. Ці проблеми вимагають нових підходів до екологічної

свідомості та стійкого розвитку. Молодь в Україні активно бере участь у екологічних рухах, спрямованих на збереження природи та боротьбу зі зміною клімату.

Філософія як елемент соціокультурного контексту — завжди була інтегрованою частиною культури і суспільства. У сучасній Україні вона відіграє важливу роль у різних аспектах життя молоді.

Освіта і виховання — Філософія в українській освіті сприяє формуванню критичного мислення та моральних цінностей. Наприклад, у навчальних програмах багатьох вищих навчальних закладів викладаються курси з етики, логіки, історії філософії, що сприяє розвитку аналітичних навичок та світоглядної зрілості у студентів. Впровадження філософії у шкільну програму, зокрема курси з основ філософії для старшокласників, допомагає молоді сформуванню базових уявлень про філософські концепції та цінності;

Мистецтво і культура — філософські ідеї проникають у мистецтво, літературу та кіно, що впливає на формування естетичних і етичних уявлень молоді. Наприклад, українське кіно, таке як «Плем'я» Мирослава Слабошпицького, розглядає складні соціальні та моральні питання, стимулюючи молодь до роздумів. Філософія також знаходить своє відображення у сучасній українській літературі та театральних постановках, що часто піднімають теми ідентичності, свободи, справедливості та моральності;

Політика і суспільство — філософські ідеї активно впливають на політичні рухи та суспільні зміни в Україні. Під час Революції гідності філософські концепції гідності, свободи та справедливості стали важливими орієнтирами для молоді, яка брала участь у протестах. Сучасна молодь України активно залучається до політичного життя, використовуючи філософські ідеї для обґрунтування своїх позицій і дій. Ці ідеї допомагають молодим людям сформуванню своїх поглядів, визначити цінності та принципи, на яких вони будують своє життя та взаємодію із суспільством. Найбільш актуальними є:

- ідеї свободи та індивідуалізму — кожна людина має право на самовизначення, свободу вибору та особисту автономію;

- ідеї соціальної справедливості — підкреслюють важливість рівності, справедливого розподілу ресурсів та захисту прав усіх членів суспільства;

- ідеї демократичних цінностей — принципи рівності, участь громадян у прийнятті рішень, підзвітність влади та захист прав людини;

- ідеї культурної ідентичності та національної свідомості — збереження культурних традицій, національних цінностей та історичної пам'яті. Молодь обґрунтовує свою участь у культурних проектах, збереженні національної спадщини та просуванні української культури, звертаючись до ідей Григорія Сковороди, Тараса Шевченка та Івана Франка;

- ідеї громадянської відповідальності — підкреслюють важливість активної участі громадян у житті суспільства, захисту спільних інтересів та сприяння розвитку суспільства.

Філософські ідеї впливають на молодь через різні механізми:

1) Формування критичного мислення — філософія вчить молодь аналізувати, оцінювати та критично осмислювати інформацію. Це особливо важливо в умовах сучасного інформаційного середовища, де молодь стикається з великою кількістю маніпулятивної та неправдивої інформації. Наприклад, методи критичного мислення, що їх розробили такі філософи як Карл Поппер та Юрген Габермас, допомагають молоді розрізняти факти і думки, аналізувати аргументи та робити обґрунтовані висновки;

2) Моральне виховання — етичні теорії, такі як деонтологія Іммануїла Канта [15], чи утилітаризм Джона Стюарта Мілля, допомагають молоді розвивати моральні цінності та принципи. Це сприяє формуванню стійких моральних орієнтирів, що важливо для особистого та соціального життя. В умовах соціальних змін та нестабільності моральні принципи стають важливими орієнтирами для молоді. Наприклад, концепція морального імперативу Канта може бути використана для обґрунтування етичної поведінки у складних ситуаціях [15]. Так Мирослав Попович у своїй праці «Нарис історії

культури України» розглядає моральні цінності як основний елемент культурної спадщини, що сприяє соціальній адаптації [28];

3) Соціальна адаптація — філософія допомагає молоді краще зрозуміти соціальні процеси та явища, з якими вони стикаються у повсякденному житті. Наприклад, теорії соціальної справедливості Джона Ролза або Мішеля Фуко допомагають аналізувати та розуміти соціальні нерівності та механізми влади. Сучасна молодь стикається з багатьма соціальними викликами, такими як безробіття, соціальна нерівність та дискримінація. Філософія надає їм інструменти для розуміння цих проблем та пошуку шляхів їх вирішення. Вона допомагає молоді аналізувати, ставити під сумнів і оцінювати соціальні норми та структури, що є важливим для їхньої успішної адаптації в суспільстві. Так само через вивчення етичних концепцій філософія сприяє формуванню моральних цінностей, які допомагають молоді орієнтуватися у взаємодії з іншими людьми і приймати обґрунтовані рішення.

4) Пошук сенсу життя — екзистенціалістські ідеї, такі як концепції свободи і відповідальності Жан-Поля Сартра, допомагають молоді осмислювати своє життя та визначати життєві пріоритети [35]. Вони стимулюють пошук індивідуального сенсу та власного шляху у житті. В умовах швидких соціальних змін та нестабільності, пошук сенсу життя стає важливим завданням для молоді. Філософія може допомогти їм знайти відповіді на екзистенційні питання та сформувані життєві орієнтири. Вона надає моральні орієнтири у роботах Мирослава Поповича, заохочує молодь до рефлексії у працях О.І. Хоми та сприяє глибшому розумінню власної особистості та свого місця у світі.

Молодь в Україні стикається з численними викликами, які формують їхній світогляд та впливають на їхнє життя.

Соціально-економічні виклики — високий рівень безробіття серед молоді залишається однією з головних проблем. Незважаючи на певні економічні покращення, багато молодих людей стикаються з труднощами у пошуку роботи, що відповідає їхній кваліфікації та амбіціям. Економічна

нестабільність, інфляція та низькі зарплати також створюють додаткові виклики для молоді, змушуючи їх шукати кращі можливості за кордоном.

Соціальна нерівність та дискримінація — молоді люди часто стикаються з дискримінацією за ознакою статі, етнічної приналежності, сексуальної орієнтації або соціального статусу. Це може призводити до соціальної ізоляції та психологічних проблем. Філософські теорії соціальної справедливості можуть допомогти молоді розуміти природу цих проблем та шукати способи їх вирішення.

Проблеми з психічним здоров'ям — зростаюча конкуренція, економічна нестабільність та соціальні зміни призводять до підвищеного рівня стресу та проблем з психічним здоров'ям серед молоді. Депресія, тривожність та інші психічні розлади стають все більш поширеними. Філософія може надати молоді інструменти для самоаналізу та розвитку стійкості. Наприклад, стоїчні ідеї Марка Аврелія можуть допомогти молоді справлятися зі стресом та приймати життєві труднощі. Так Мирослав Володимирович Попович підкреслює, що психічне здоров'я тісно пов'язане з соціокультурним контекстом, у якому живе людина. Він розглядає психічне здоров'я не тільки як медичну проблему, але й як соціальну та культурну. М.В. Попович наголошує на важливості розвитку соціальних інституцій, які б підтримували психічне здоров'я, включаючи освіту, культуру та громадські організації. М.Ф. Маринович в свою чергу у роботах аналізує моральні та етичні аспекти психічного здоров'я, підкреслюючи важливість моральної підтримки та етичних принципів у суспільстві [19]. Так моральні цінності та етика можуть допомогти людям справлятися з психічними розладами та забезпечити підтримку тим, хто її потребує. Важливим аспектом є також боротьба з стигматизацією психічних розладів у суспільстві.

Політична нестабільність та конфлікти — політична ситуація в Україні залишається нестабільною, що впливає на молодь. Військовий конфлікт у країні, політичні кризи та корупція створюють додаткові виклики. Філософські концепції, такі як ідеї про справедливість та демократію, концепції становлення

нації можуть допомогти молоді формувати активну громадянську позицію та брати участь у суспільно-політичному житті. Так Липинський вважає, що національна ідея є головним рушієм у процесі становлення нації. Вона об'єднує людей навколо спільної мети та цінностей. Національна ідея має бути спрямована на створення незалежної держави, яка забезпечує права та свободи громадян. Важливим елементом національної ідеї є політична культура та активна участь громадян у суспільному житті.

Глобалізація та культурні зміни — глобалізація приносить нові можливості, але також створює виклики для збереження національної ідентичності та культурних традицій. Молодь в Україні часто знаходиться між двома світами: традиційною культурою та глобальними тенденціями. Філософські дискусії про глобалізацію та культурну ідентичність можуть допомогти молоді знайти баланс між збереженням культурних цінностей та адаптацією до глобальних змін. Олексій Панич у своєму дослідженні «Культурна політика в Україні: виклики та перспективи» присвячене аналізу сучасних проблем та можливостей у сфері культурної політики України виділяє кілька основних викликів, з якими стикається культурна політика в Україні [37]:

- фінансова нестабільність — недостатнє фінансування культурних проектів та інституцій.
- інституційна слабкість — недостатня ефективність та корупція в державних інституціях, відповідальних за культурну політику.
- глобалізація — виклики, пов'язані з глобалізацією та впливом іноземних культур на українську культуру.
- соціальна нерівність — обмежений доступ до культурних ресурсів для різних соціальних груп.

О. Панич підкреслює важливість залучення громадянського суспільства до процесів культурного розвитку [37]. Він вважає, що активна участь громадян, громадських організацій та волонтерів може значно сприяти успішній реалізації культурної політики.

Філософія як соціокультурний феномен відіграє важливу роль у житті сучасної молоді України. Вона допомагає молоді формувати критичне мислення, моральні цінності, адаптуватися до соціальних змін та знаходити сенс у своєму житті. Сучасна українська молодь активно використовує філософські ідеї для обґрунтування своїх позицій та дій у соціальному, політичному та культурному контекстах. Сучасні виклики, з якими стикається молодь, роблять філософію ще більш актуальною, надаючи їм інструменти для розуміння і подолання складних соціальних та екзистенційних проблем.

2.2. Вплив філософії на вирішення сучасних викликів, що стоять перед молоддю

Сучасна молодь стикається з численними викликами, які впливають на їхнє життя, світогляд та психічне здоров'я. Філософія може стати важливим інструментом для розуміння та подолання цих викликів, надаючи молодим людям можливість глибше осмислити світ навколо себе, знайти власні орієнтири та виробити ефективні стратегії для адаптації до змін. Філософія допомагає молоді справлятися з такими викликами, як глобалізація, технологічний прогрес та соціальні зміни.

Глобалізація є одним із найважливіших процесів сучасності, який суттєво впливає на життя молоді. Вона створює як можливості, так і виклики. Глобалізація сприяє інтеграції культур, економік та суспільств, але водночас може призводити до втрати національної ідентичності та культурної різноманітності. Філософія сприяє розвитку критичного мислення, що допомагає молоді аналізувати інформацію, оцінювати її достовірність та формувати власні обґрунтовані судження. Використання філософських концепцій, таких як ідеї мультикультуралізму та інтеркультуралізму, допомагає молоді зберегти національну ідентичність, водночас адаптуючись до глобальних змін [36].

Технологічний прогрес значно змінює спосіб життя сучасної молоді, впливаючи на освіту, роботу, соціальні зв'язки та дозвілля. Технологічні зміни,

зокрема розвиток інформаційних технологій, штучного інтелекту та біотехнологій, ставлять перед людством нові етичні та екзистенційні питання. Маршалл Маклуен у своїх роботах підкреслює вплив медіа та технологій на свідомість та культуру, а Мануель Кастельс аналізує, як інформаційна ера трансформує соціальні структури. Філософія сприяє розвитку етичних принципів, які допомагають молоді орієнтуватися у світі нових технологій та приймати відповідальні рішення [17; 18]. Вивчення етики технологій, зокрема робіт Ганса Йонаса про принцип відповідальності, допомагає молоді усвідомити наслідки своїх дій та розробити етичні стратегії використання технологій.

Соціальні зміни, такі як урбанізація, міграція, зміни в сімейних структурах та гендерних ролях, впливають на життя молоді та створюють нові виклики. Соціальні зміни часто супроводжуються конфліктами та адаптаційними труднощами. Філософи, такі як П'єр Бурдьє та Юрген Габермас, досліджують, як соціальні структури та відносини змінюються під впливом різних факторів. Бурдьє аналізує поняття соціального капіталу та його вплив на можливості та ресурси молоді, а Габермас розглядає важливість комунікативної раціональності у соціальних взаємодіях [11]. Філософія допомагає молоді осмислити зміни, що відбуваються, та знайти свої місця у нових соціальних структурах. Це сприяє адаптації та зменшенню стресу, пов'язаного зі змінами.

Використання концепцій соціальної справедливості та рівності, інклюзивності, зокрема робіт Джона Ролза, допомагає молоді розробляти стратегії боротьби з соціальною нерівністю та дискримінацією [32]. Так Революція гідності та постмайданна Україна стають гарним прикладом. Під час та після Революції гідності українська молодь активно залучалася до політичного та соціального життя. Філософські ідеї про гідність, справедливість та демократію стали важливими орієнтирами. Роботи Мирослава Мариновича про моральну філософію та соціальну справедливість допомагають молоді розуміти важливість етичних принципів у побудові демократичного суспільства.

Політичні виклики спонукають молодь звертатись до таких філософських концепцій, як демократія, права людини, справедливість, гідність. Під час Революції Гідності українська молодь активно залучалася до протестів, відстоюючи ідеї гідності, свободи та справедливості. Ці поняття глибоко вкорінені у філософській традиції, зокрема у працях Іммануїла Канта, який підкреслював значення людської гідності та автономії. Філософські ідеї Джона Локка про природні права та народний суверенітет також вплинули на формування політичної свідомості молоді, яка прагнула демократичних змін. Ідеї гідності та справедливості, відстоювані під час революції, продовжують впливати на політичну культуру України. Вони сприяють формуванню активної громадянської позиції та розвитку демократичних інститутів. Молодь активно бере участь у політичному житті, волонтерських рухах та ініціативах, спрямованих на боротьбу з корупцією та підтримку прав людини.

Війна та конфлікти змусили молодь звернутись до філософських концепцій справедливості, миру, соціальної відповідальності. Так конфлікт на Сході України та анексія Криму та повномасштабна війна звертають до філософських концепцій справедливої війни, розроблені такими мислителями, як Томас Аквінський та Майкл Волцер, допомагають зрозуміти етичні аспекти збройних конфліктів. Вони акцентують на необхідності дотримання моральних принципів навіть у військових умовах. Ідеї про соціальну відповідальність та солідарність, викладені у працях Джона Ролза, допомагають мобілізувати суспільство для підтримки військових та цивільних осіб, які постраждали від конфлікту. Війна на Сході, анексія Криму, повномасштабна війна сприяли консолідації українського суспільства навколо ідей патріотизму, національної ідентичності та солідарності. Волонтерський рух, який розвинувся під час конфлікту, демонструє високу соціальну відповідальність громадян та їхню готовність допомагати один одному.

Психічне здоров'я та соціокультурний контекст — в умовах соціальних змін та економічної нестабільності питання психічного здоров'я стають особливо актуальними. Філософи, такі як Наталія Яковенко, досліджують

вплив історичної пам'яті та соціальних трансформацій на психічне благополуччя молоді [42]. Яковенко підкреслює важливість критичного осмислення історії та створення умов для психічного зцілення через пам'ять та рефлексію. Екзистенціалістські ідеї Жан-Поля Сартра та Альбера Камю про сенс життя, свободу та відповідальність допомагають молоді справлятися з екзистенційними кризами та знаходити власні життєві орієнтири. Концепції самотності та духовного зростання, розроблені такими мислителями, як Мартін Гайдеггер та Віктор Франкл, надають інструменти для подолання психічних розладів та пошуку сенсу життя [10; 39]. Усе це вплинуло на розвиток програм психологічної підтримки, самодопомоги, спрямованих на поліпшення психічного здоров'я молоді та поширення ідей духовного зростання та саморозвитку через освітні та культурні програми.

Економічна нестабільність як виклик звертає до себе такі філософські концепції як соціальна справедливість, економічна рівність, добробут. Концепції соціальної справедливості Джона Ролза та Карла Маркса допомагають зрозуміти причини економічної нерівності та розробити стратегії для її подолання. Ідеї про соціальний контракт, запропоновані Жан-Жаком Руссо, акцентують на необхідності забезпечення добробуту всіх громадян через перерозподіл ресурсів та соціальні програми [31]. Олег Хома є одним з відомих сучасних українських філософів, який досліджує проблеми, з якими стикається сучасна молодь, включаючи економічну нестабільність. Його роботи часто зосереджені на взаємозв'язку між соціальними умовами та індивідуальною самосвідомістю, що є надзвичайно актуальним в умовах економічної нестабільності. Економічні виклики спонукають молодь до активного пошуку нових економічних моделей та підприємницьких ініціатив, спрямованих на створення робочих місць та розвиток малого бізнесу. Соціальні підприємства та ініціативи, спрямовані на підтримку вразливих груп населення, стають все більш популярними. Молодіжні тренінги та освітні програми, спрямовані на розвиток критичного мислення, допомагають молоді бути більш адаптивними до змін на ринку праці. Так Олег Хома своїми роботами зробив значний внесок

у розуміння того, як економічна нестабільність впливає на сучасну молодь та як філософські ідеї можуть допомогти їм адаптуватися до цих викликів. Його акцент на критичному мисленні, гнучкості, соціальній підтримці та культурній ідентичності надає молоді важливі інструменти для успішної адаптації у складних економічних умовах.

Філософія відіграє важливу роль у допомозі молоді справлятися з сучасними викликами, такими як глобалізація, технологічний прогрес та соціальні зміни. Вона сприяє розвитку критичного мислення, етичних принципів та адаптаційних стратегій, які допомагають молоді знайти своє місце у швидкозмінному світі. Використання філософських ідей та концепцій допомагає українській молоді розуміти і вирішувати складні соціальні, економічні та екзистенційні проблеми, сприяє формуванню активної громадянської позиції, підтримці прав людини та демократичного суспільства.

2.3. Практичні підходи до впровадження філософських ідей у повсякденне життя молоді

Філософія може відігравати важливу роль у повсякденному житті молодих людей, допомагаючи їм розвивати критичне мислення, моральні принципи та життєві орієнтири. Впровадження філософських ідей у повсякденне життя сприяє формуванню освіченої, свідомої та відповідальної молоді, яка здатна ефективно вирішувати сучасні виклики. Розглянемо конкретні способи та програми, які можуть бути використані для впровадження філософії в повсякденне життя молоді, з акцентом на актуалізацію філософських концепцій в українському суспільстві та використання робіт українських і зарубіжних авторів. Почнемо з освітніх програм.

Філософські курси та семінари — впровадження філософських курсів у шкільну та університетську програми. Це може включати як обов'язкові курси, так і факультативні семінари з етики, логіки, історії філософії та сучасних філософських проблем. Використання робіт таких українських філософів, як

Григорій Сковорода та Дмитро Чижевський, для вивчення національної філософської спадщини, а також творів зарубіжних авторів, таких як Іммануїл Кант, Джон Ролз та Юрген Габермас, для розширення світогляду студентів.

Інтерактивні освітні методи — впровадження інтерактивних методів навчання, таких як дискусії, дебати, рольові ігри та проблемно-орієнтоване навчання, які сприяють розвитку критичного мислення та моральних принципів. Використання кейс-методів для аналізу конкретних етичних дилем та соціальних проблем, що допомагає студентам застосовувати філософські концепції до реальних ситуацій.

Філософські клуби та гуртки — організація філософських клубів та гуртків, де молодь може обговорювати філософські питання, проводити читання та обговорення філософських текстів. Використання робіт сучасних філософів, таких як Славој Жижек та Марта Нусбаум, для обговорення актуальних соціальних та політичних проблем.

Публічні лекції та семінари, лекції з відомими філософами — організація публічних лекцій з відомими українськими та зарубіжними філософами, що сприяє популяризації філософії та підвищенню рівня філософської освіти серед молоді. Запрошення таких українських філософів, як Мирослав Попович та Олександр Філоненко, для обговорення сучасних соціальних та культурних проблем з філософської точки зору.

Семінари та воркшопи — проведення семінарів та воркшопів з практичної філософії, де молодь може навчитися застосовувати філософські концепції у своєму повсякденному житті. Використання робіт таких філософів, як Мартін Гайдеггер [10] та Віктор Франкл [39], для обговорення екзистенційних питань та пошуку сенсу життя.

Одним з дуже гарних засобів впровадження філософії та філософських ідей у повсякденне життя молоді виступає медіа та культура. Створення та трансляція філософських програм на телебаченні та радіо, де обговорюються актуальні соціальні, політичні та моральні проблеми з філософської точки зору. Використання інтерв'ю з філософами, аналіз філософських текстів та дискусії

про сучасні проблеми. Підтримка літературних та мистецьких проєктів, які популяризують філософські ідеї та концепції. Це можуть бути книги, фільми, театральні постановки та виставки. Використання робіт таких письменників, як Альбер Камю [16], та Фрідріх Ніцше, для дослідження екзистенційних тем у мистецтві [32].

Однією з потужних складових культури сучасної молоді виступає інтернет та соціальні медіа. Тому створення філософських блогів та влогів, де молодь може ділитися своїми думками про філософські питання, обговорювати філософські тексти та ділитися ідеями з іншими на актуальні теми, як політичні так і інші. Використання платформ, таких як YouTube та Instagram, для поширення філософських знань та залучення молоді до філософських дискусій. Організація онлайн-курсів та вебінарів з філософії, що дозволяє молоді з різних регіонів отримувати доступ до філософської освіти. Використання таких платформ, як Coursera та edX, для створення курсів з філософії, які викладають відомі філософи з усього світу.

Також слід не забувати про практичні філософські ініціативи. Впровадження філософських практик у повсякденне життя, таких як медитація, рефлексія та діалоги. Це сприяє розвитку самосвідомості та моральних принципів. Використання робіт таких філософів, як Марк Аврелій та Сенека, для розвитку стоїчних практик у повсякденному житті.

Соціальні та волонтерські проєкти — залучення молоді до соціальних та волонтерських проєктів, де вони можуть застосовувати філософські концепції до вирішення реальних соціальних проблем. Використання ідей соціальної справедливості та солідарності для розробки проєктів, спрямованих на підтримку вразливих груп населення.

Популяризація робіт українських та зарубіжних авторів – Григорій Сковорода та його ідеї про сродну працю та духовне зростання можуть бути використані для розвитку моральних принципів та життєвих орієнтирів молоді. Роботи Мирослава Поповича про соціокультурний контекст психічного здоров'я можуть допомогти молоді зрозуміти важливість культурної

ідентичності та соціальної підтримки. Праці Іммануїла Канта - його концепції морального імперативу та автономії можуть бути використані для розвитку етичних принципів та критичного мислення. За допомогою робіт Джона Ролза [32], та його теорії соціальної справедливості можливо допомогти молоді розробляти стратегії боротьби з соціальною нерівністю та дискримінацією. Праці Жан-Поль Сартра та Альбера Камю [16] — їхні екзистенціалістські ідеї можуть бути використані для обговорення питань сенсу життя, свободи та відповідальності [32].

2.4. Детермінанти оптимізації впливу філософії на розвиток молоді у сучасному суспільстві

Оптимізація впливу філософії на розвиток молоді є важливою умовою для формування свідомих, критично мислячих та морально зрілих особистостей, здатних адаптуватися до викликів сучасного суспільства.

Освітні детермінанти — використання міждисциплінарного підходу, що поєднує філософію з іншими науками, такими як історія, література, соціологія та природничі науки. Підготовка кваліфікованих педагогів та підвищення кваліфікації вчителів та викладачів філософії через спеціалізовані тренінги, семінари та курси підвищення кваліфікації. Розробка сучасних методичних матеріалів, які враховують новітні досягнення у сфері філософії та педагогіки.

Соціокультурні детермінанти — популяризація філософії через медіа та культуру використання засобів масової інформації для популяризації філософських ідей та обговорення актуальних соціальних та моральних проблем. Підтримка культурних ініціатив, таких як фестивалі, виставки, театральні постановки та кінопроекти, які сприяють поширенню філософських знань. Залучення громадянського суспільства та стимулювання активної участі молоді у громадських організаціях та волонтерських проектах, які сприяють розвитку філософських принципів соціальної справедливості та відповідальності. Підтримка молодіжних ініціатив, спрямованих на вирішення соціальних проблем та розвиток громадянського суспільства.

Формування культурної ідентичності — підтримка програм, що сприяють збереженню та розвитку національної культури, історичної пам'яті та культурної ідентичності. Використання філософських концепцій мультикультуралізму та інтеркультуралізму для розвитку толерантності та взаєморозуміння у багатокультурному суспільстві.

Психологічні детермінанти — розвиток емоційного інтелекту. Використання філософських практик, таких як медитація та рефлексія, для розвитку емоційного інтелекту та самосвідомості. Підтримка програм психічного здоров'я, які включають філософські концепції, такі як екзистенціальна терапія та стоїчні практики. Використання філософських концепцій для осмислення та подолання екзистенційних криз, таких як сенс життя, свобода та відповідальність. Підтримка психологічних програм та сервісів, які включають філософські підходи до психотерапії та самопомоги.

Економічні детермінанти — фінансування освітніх та культурних проєктів, залучення державних та приватних інвестицій для підтримки освітніх та культурних ініціатив, спрямованих на популяризацію філософії. Створення грантових програм для підтримки наукових досліджень та проєктів у галузі філософії.

Розвиток соціального підприємництва — підтримка соціальних підприємств, які впроваджують філософські принципи соціальної справедливості та сталого розвитку. Використання філософських концепцій етики бізнесу для розвитку корпоративної соціальної відповідальності та етичного підприємництва.

Технологічні детермінанти — використання сучасних технологій у філософській освіті, використання онлайн-платформ для проведення курсів та семінарів з філософії, що дозволяє залучати широку аудиторію. Створення інтерактивних навчальних ресурсів, таких як віртуальні тури, електронні підручники та мобільні додатки.

Популяризація філософії через соціальні медіа — використання соціальних медіа для популяризації філософських ідей та обговорення

актуальних проблем. Створення та підтримка філософських блогів, влогів та подкастів, які сприяють поширенню філософських знань серед молоді.

Практичні підходи до впровадження філософських ідей у повсякденне життя молоді включають освітні програми, публічні лекції, використання медіа та культурних проектів, а також розвиток філософських ініціатив у повсякденному житті. Використання робіт українських та зарубіжних авторів сприяє формуванню критичного мислення, моральних принципів та життєвих орієнтирів, допомагаючи молоді знаходити своє місце у складному та швидкозмінному світі. Детермінанти оптимізації впливу філософії на розвиток молоді включають освітні, соціокультурні, психологічні, економічні та технологічні аспекти. Використання сучасних методів навчання, підтримка культурних ініціатив, розвиток емоційного інтелекту та психічного здоров'я, фінансування освітніх та культурних проектів, а також використання сучасних технологій сприяють ефективному впровадженню філософських ідей у повсякденне життя молоді. Залучення робіт українських та зарубіжних авторів допомагає розширити світогляд молоді та підвищити їхню готовність до вирішення сучасних викликів. Філософія стає важливим інструментом для розуміння та подолання сучасних викликів, сприяючи розвитку свідомої та відповідальної молоді.

ВИСНОВКИ

1. Основні результати дослідження:

- Сутність і значення філософії для формування ціннісних орієнтирів молоді — філософія відіграє ключову роль у формуванні ціннісних орієнтирів молоді, сприяючи розвитку критичного мислення, моральних принципів та життєвих орієнтирів. Філософські концепції, такі як етика, соціальна справедливість та екзистенціалізм, допомагають молоді осмислювати складні соціальні та особисті питання.

- Уточнення змісту основних понять дослідження — поняття «філософія», «молодь» та «сучасність» були детально розглянуті і визначені з метою забезпечення однозначного розуміння термінології. Це дозволило краще зрозуміти, як філософські ідеї можуть бути застосовані до вирішення сучасних проблем молоді.

- Принципи і методи дослідження ролі філософії у житті молоді — використані принципи системності, історичності, критичності та міждисциплінарності дозволили отримати комплексне уявлення про роль філософії. Методи аналізу, систематизації та історичний метод дозволили виявити актуальні тенденції та проблеми.

- Філософія як соціокультурний феномен у житті молоді — філософія як соціокультурний феномен має значний вплив на формування світогляду молоді через освіту, культуру та політику. Виклики сучасності, такі як глобалізація, технологічний прогрес та соціальні зміни, можуть бути краще зрозумілими та подоланими за допомогою філософських ідей.

- Вплив філософії на вирішення сучасних викликів, що стоять перед молоддю — філософія допомагає молоді справлятися з сучасними викликами, такими як політичні конфлікти, економічна нестабільність, соціальна нерівність та культурні зміни. Філософські концепції, такі як права людини, соціальна

справедливість, мультикультуралізм та екзистенціалізм, сприяють розвитку активної громадянської позиції та моральної зрілості.

- Практичні підходи до впровадження філософських ідей у повсякденне життя молоді — впровадження філософії у повсякденне життя молоді через освітні програми, публічні лекції, медіа та культурні проекти сприяє формуванню критично мислячих та морально зрілих особистостей. Використання робіт українських та зарубіжних авторів дозволяє розширити світогляд молоді та підвищити їхню готовність до вирішення сучасних викликів.

- Детермінанти оптимізації впливу філософії на розвиток молоді у сучасному суспільстві — оптимізація впливу філософії включає освітні, соціокультурні, психологічні, економічні та технологічні аспекти. Використання сучасних методів навчання, підтримка культурних ініціатив, розвиток емоційного інтелекту та психічного здоров'я сприяють ефективному впровадженню філософських ідей у повсякденне життя молоді.

2. Пропозиції щодо подальших напрямків дослідження:

Для поглибленого вивчення теми ролі філософії у житті молоді та її впливу на вирішення сучасних викликів пропонується розглянути наступні напрямки досліджень:

- Дослідження впливу філософських ідей на психічне здоров'я молоді — вивчення ролі філософії у підтримці психічного здоров'я молоді, особливо в умовах соціальної нестабільності та конфліктів. Аналіз ефективності філософських практик, таких як медитація, рефлексія та екзистенціальна терапія, у подоланні психічних розладів.

- Філософія та технології — дослідження впливу новітніх технологій на свідомість та моральні принципи молоді. Аналіз етичних аспектів використання штучного інтелекту, соціальних медіа та інших технологій.

- Філософія та освіта — розробка та впровадження нових методів викладання філософії, які сприяють розвитку критичного мислення та

моральних цінностей. Дослідження ефективності інтерактивних методів навчання та міждисциплінарного підходу у викладанні філософії.

- Філософія та соціальна справедливість — вивчення ролі філософії у подоланні соціальної нерівності та дискримінації. Аналіз впливу філософських концепцій соціальної справедливості на розробку соціальних політик та програм.

- Філософія та культурна ідентичність — дослідження ролі філософії у збереженні та розвитку національної культури та культурної ідентичності. Аналіз впливу глобалізації на культурну ідентичність молоді та розробка стратегій для збереження культурного різноманіття.

- Філософія та екзистенціальні виклики — вивчення ролі філософії у подоланні екзистенціальних криз, таких як сенс життя, самотність, свобода та відповідальність. Аналіз ефективності філософських концепцій екзистенціалізму та стоїцизму у підтримці життєвих орієнтирів молоді.

Дослідження ролі філософії у житті молоді показало, що філософські ідеї та практики можуть значно вплинути на формування критичного мислення, моральних принципів та життєвих орієнтирів молодих людей. Українське суспільство, зокрема молодь активно поглиблюється у питання філософії на шляху до становлення нації перед викликами, які з'явилися перед ним. Активна громадянська позиція, політична ситуація та інші аспекти позитивно впливають на розвиток філософії у житті молоді та соціуму в цілому. Для подальшого розвитку запропонована оптимізація філософії та її впливу. Оптимізація впливу філософії включає освітні, соціокультурні, психологічні, економічні та технологічні аспекти, які сприяють ефективному впровадженню філософії у повсякденне життя молоді. Подальші дослідження у цій галузі можуть допомогти поглибити розуміння ролі філософії та розробити нові стратегії для підтримки молоді у вирішенні сучасних викликів життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Арістотель. Нікомахова етика. Київ : Основи, 2004. 416 с.
2. Арістотель. Політика. Київ : Фоліо, 2023. 512 с.
3. Арістотель. Органон. URL : <https://toplib.net/knigi/4924-aristotel-sochineniya-v-chetyrekh-tomakh-tom-2>. (дата звернення 14.04.2024).
4. Августин. Сповідь . Львів : Свічадо, 1998. 356с.
5. Августин. Про град Божий. Київ : Дух і Літера, 2003. 704 с.
6. Аквінський Т. Сума теології. Київ : Видавництво Київського університету, 2000. 796 с.
7. Аквінський Т. Про істину. Львів: Свічадо, 2001. 824 с.
8. Бауман З. Глобалізація : наслідки для людини. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 109 с.
9. Бауман З. Текуча сучасність. URL : https://stud.com.ua/146869/sotsiologiya/bauman_diagnostika_tekuchogo_sotsiumu#srcannot_3 (дата звернення 12.04.2024).
10. Гайдеггер М. Буття і час. Харків : Академічний проект, 2015. 460 с.
11. Габермас Ю. Теорія комунікативної дії. Київ : Лібра Терра, 2013. 486 с.
12. Дьюї Д. Демократія і освіта. Київ : Основи, 2003. 430 с.
13. Дьюї Д. Досвід і освіта. Львів : К.І.С., 2003. 96 с.
14. Кант І. Критика практичного розуму. Київ : Юніверс, 2000. 456 с.
15. Кант І. Основи метафізики моралі. Львів : Свічадо, 1998. 157 с.
16. Камю А. Міф про Сізіфа. Київ : Фоліо, 2022. 448 с.
17. Кастельс М. Інформаційна ера : економіка, суспільство і культура. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2004. 606 с.
18. Маклуен М. Галактика Гутенберга. Київ : Ніка-Центр, 2024. 384 с.
19. Маринович М. Моральні аспекти психічного здоров'я. Львів : Свічадо, 2008.
20. Платон. Аполігія Сократа. URL : <https://www.psylib.org.ua/books/>

plato01/01apols.htm. (дата звернення 19.03.2024).

21. Платон. Критон. URL : <https://psylib.org.ua/books/plato01/02krito.htm>. (дата звернення 20.03.2024).
22. Платон. Менон. URL : <https://psylib.org.ua/books/plato01/17menon.htm>. (дата звернення 23.03.2024).
23. Платон. Республіка. Київ : Апріорі, 2021. 464 с.
24. Платон. Закони. Харків : Прапор, 2002. 712 с.
25. Попович М. Червоне століття. Київ : Дух і Літера, 2005. 888 с.
26. Попович М. Філософія свободи. Київ : Фоліо, 2018. 524 с.
27. Панич О. Культурна політика в Україні : виклики та перспективи. Київ : Дух і Літера, 2010. 356 с.
28. Попович М. В. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 1998. 727 с.
29. Попович М. В. Бути людиною. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 336 с.
30. Руссо Ж.-Ж. Еміль, або про виховання. Львів : Свічадо, 2006. 656 с.
31. Руссо Ж.-Ж. Суспільний договір. Київ : Дух і Літера, 2004. 240 с.
32. Ролз Д. Теорія справедливості. Київ : Дух і Літера, 2005. 536 с.
33. Сковорода Г. Діалоги. Київ : Наукова думка, 1973. 254 с.
34. Сковорода Г. Байки Харківські. Київ : Terra Incognita, 2019. 108 с.
35. Сартр Ж.-П. Екзистенціалізм – це гуманізм. Київ : Основи, 2003. 118 с.
36. Тейлор Ч. Мультикультуралізм і політика визнання. Київ : Альтерпрес, 2004. 172 с.
37. Фрейре П. Педагогіка пригноблених. Київ : Критика, 2007. 168 с.
38. Фрейре П. Педагогіка автономії. Київ : Юніверс, 2003. 166 с.
39. Франкл В. Людина у пошуках сенсу. Київ : Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. 160 с.
40. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. Київ : Либідь, 1992. 230 с.

41. Чижевський Д. Філософія Григорія Сковороди. Харків : Прапор, 2004. 272 с.

42. Яковенко Н. Історична пам'ять і національна ідентичність в Україні. Київ : Laurus, 2012. 470 с.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Баранчиков Данііл Михайлович, студент 4 курсу, форми навчання денної, факультету соціології та управління, спеціальність «філософія», адреса електронної пошти vufflehouse@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Роль філософії у житті молоді перед викликами сучасності» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Баранчиков Д.М.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) Ель Гуессаб К.